

RESPECTAREA DREPTULUI LA APĂRARE ÎN CADRUL PROCEDURII NOTARIALE PRIN COMUNICARE LA DISTANȚĂ

ESTEEMING RIGHT OF DEFENCE WITHIN NOTARY PROCEDURE THROUGH DISTANCE COMMUNICATION

Vitalii PISTRIUGA, ORCID: 0000-0002-2818-7159

Universitatea de Stat din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

CZU: 347.961.4:004:343.12

e-mail: pisvital@yandex.ru

The introduction into the legal framework of the notarial procedure through remote communication, especially in the field related to the authentication of legal documents, raises several questions from the perspective of the protection and defense of the rights of applicants for notarial deeds. The purpose of this paper is to draw special attention to the way of regulating the right of defense for situations when the notary will refuse to perform a notarial act through remote communication for various reasons. Even if the law is to be implemented in no more than 3 years after its publication with the elaboration of a normative framework for execution, this right is still the pillar of a democratic state and the rule of law, and the limitation in its exercise may lead to the violation of human rights. Using methods of comparison with the legal framework in other states, as well as those of interpretation and application of legal norms, we arrive at the risk situation that may arise if existing normative provisions will not be brought in accordance with the norms of the Constitution and international treaties at which the Republic of Moldova is a part of.

Cuvinte cheie: act notarial pe suport electronic, comunicare la distanță, dreptul la apărare, procedura notarială, refuzul notarului.

INTRODUCERE

Recent, la 23.06.2023 [1] au fost publicate modificările și completările în Legea privind procedura notarială [2]. *Inter alia* aceste modificări s-au referit la introducerea în Republica Moldova a actului notarial pe suport electronic, precum și a actului notarial întocmit prin comunicare la distanță. Având în vedere că cadrul legal nu a fost îmbunătățit cu definițiile acestor proceduri, ele nu sunt redate în prezentul articol. Este de observat că comunicarea la distanță presupune distanța între notar și solicitantul actului notarial, astfel încât lipsește un contact fizic între ei, precum și în cazul în care actul notarial este întocmit de către doi sau mai mulți notari - distanța între acești notari.

În conținutul prevederilor introduse au apărut și normele care afectează dreptul la apărare și accesul liber la justiție. *Prima facie* aceste norme parcă restricționează dreptul persoanelor de a-și apăra dreptul său încălcat prin accesul liber la justiție. În opinia autorului, această impresie este greșită, cu toate că există riscul de abuz, care urmează a fi examinat și exclus sau esențial diminuat din spațiul legal.

Ținând cont de mai multe riscuri existente, inclusiv cele tehnice, în mai multe state competențele notarului care pot fi exercitate prin comunicare la distanță sunt reduse la cele de importanță mică și cele unde soluțiile tehnice existente permit îndeplinirea eficientă de către notar a tuturor atribuțiilor stabilite prin lege (de ex., Federația Rusă). În final, în majoritatea statelor, inclusiv în mai multe state europene, procedura notarială de autentificare este exceptată din rândul actelor notariale care pot fi întocmite la distanță. Posibil, o singură excepție care recent a fost implementată în statele europene ține de autentificarea actelor de constituire a persoanei juridice [3].

Din numărul mic al statelor care au prevăzut această modalitate de comunicare pentru o listă mai mare de acte juridice care pot fi autentificate notarial, există o viziune clară de realizare cu mecanisme de protecție suficiente pentru a evita încălcarea drepturilor și intereselor legitime ale persoanelor. În special, este vorba de acele soluții tehnice ce urmează a fi instrumentate de către notar.

Concomitent, a fost lărgită și lista de temeuri de refuz din partea notarului la îndeplinirea acestor acțiuni, fiind completate cu mai multe probleme tehnice ce pot apărea și îngreună asigurarea calității asistenței notariale din partea notarului, fapt care ar crea riscuri pentru circuitul civil, garantul securității căruia este notarul.

În final, este de observat că din mai multe opțiuni existente la nivel mondial, conceptul introdus în Republica Moldova trezește cele mai multe întrebări, dat fiind faptul că întocmirea actelor notariale prin comunicare la distanță a devenit obligația notarului, cu dreptul de a refuza în cazurile expres prevăzute în lege care includ și convingerea notarului. Iar refuzul notarului nu poate fi contestat.

MATERIAL ȘI METODĂ

Pentru a afla mai multe detalii privind fundamentarea acestor modificări legale apellăm către nota informativă la proiect [4, p. 13-19]. Deci, identificăm că în partea ce ține de fundamentarea modului de exercitarea a dreptului de apărare nu este indicat nimic, iar în linii generale este făcută trimitere la reglementările existente în legislația României, Rusiei, Georgiei și în special experiența Estoniei.

România

Legislația României în privința actelor notariale electronice este expusă în mare parte în Legea Nr. 589/2004 privind regimul juridic al activității electronice notariale [5]. Legislația României permite întocmirea actelor notariale prin comunicare la distanță, însă pentru a desfășura această activitate notarii urmează să creeze condiții tehnice necesare și după aceasta să obțină autorizația pentru efectuarea de acte notariale în forma electronică [5, art. 7-12]. Totodată, competența notarială care poate fi realizată în această formă este redusă și nu conține proceduri de autentificare a actelor juridice [5, art. 5].

Această lege nu conține careva temeuri de refuz suplimentare celor prevăzute în legea de bază, ci doar obligă notarul în termen de 24 de ore de la primirea cererii să expedieze motivele de refuz [5, art. 17 alin. (1)]. Legea României Nr. 36/1995 a notarilor publici și a activității notariale [6] nu conține o listă exhaustivă de temeuri pentru

a refuza întocmirea actului notarial, cu toate că unele temeuri generale le identificăm în art. 9 și art. 86, iar procedura de contestare este reglementată în articolele 140-145, 159. Comparând legislațiile Republicii Moldova și a României, Schin George Cristian relatează că ”...legiuitorul român a prevăzut o reglementare mai restrânsă a motivelor pentru care notarul public este în drept să refuze întocmirea actului notarial” [7, p. 15]. Procedura de contestare a încheierii notarului de respingere a cererii (refuz) există, iar persoana nemulțumită poate introduce plângere la judecătoria. *De facto*, plângerea urmează a fi depusă la biroul notarului, care a refuzat cererea, iar notarul va înainta această cerere împreună cu dosarul cauzei către instanța competentă [6, art. 159].

Cu toate că în România legislația privind activitatea electronică notarială există de mai mult timp, iar Uniunea Națională a Notarilor Publici din România a atins rezultate pozitive în introducerea tehnologiilor informaționale în activitatea notarială, însă până în prezent niciun notar nu a obținut autorizația pentru efectuarea de acte notariale în forma electronică.

Federația Rusă

Bazele legislației Federației Ruse privind notariatul [8] conțin norme privind acte notariale pe suport electronic și acte notariale la distanță [8, art. 44³]. Cu toate acestea, procedura notarială de autentificare poate fi finalizată cu un act notarial pe suport electronic, indiferent de modul de comunicare: cu prezența fizică sau prin comunicare la distanță. Este de observat că, numărul actelor notariale care pot fi îndeplinite la distanță se află în permanentă creștere, corespunzător soluțiilor tehnice implementate de către Camera Federală Notarială din Federația Rusă.

În același timp, examinând aspectul legat de refuzul notarului, observăm o listă cu mai multe temeuri de refuz [8, art. 48], inclusiv cu cele bazate pe condiții tehnice. Dacă nu există teme pentru refuz, notarul este obligat să îndeplinească actul notarial.

În cazul unui act notarial la distanță, notarul este obligat să întocmească decizia de refuz în decurs de 5 zile din ziua achitării onorariului notarului, în timp ce în celelalte cazuri decizia de refuz se întocmește în scris doar la cererea solicitantului, în decurs a 10 zile.

Procedura de contestare a deciziei de refuz a notarului este judiciară, persoana lezată în drepturi poate să se adreseze direct către instanța de judecată [8, art. 49]. La fel ca și în România, examinarea cererii se efectuează în procedura contencioasă.

Georgia

Legislația Georgiei nu conține o reglementare separată privind modul de îndeplinire a actelor notariale pe suport electronic sau celor la distanță. Cu toate acestea, observăm prevederi speciale în diferite articole [9, art. 19, 29 etc.] care permit notarului întocmirea unui act notarial prin comunicare la distanță, prin teleconferință, cu specificarea acțiunilor concrete ce urmează a fi întreprinse de către notar. Astfel, de ex., în cazul autentificării unei procuri cu utilizarea mijloacelor electronice de comunicare, în locul persoanei absente documentul este semnat de către o persoană împuternicită de către aceasta care se află fizic în fața notarului (similar cu procedura aplicată în cazul în care persoana nu poate semna personal din motiv de boală sau din alte motive), cu participa-

rea obligatorie a unui martor [9, art. 52]. Este permisă îndeplinirea actelor notariale cu participare a mai multor notari [9, art. 54 etc.]. Având în vedere că toate atribuțiile de verificare și stabilire a faptelor necesare pentru procedura respectivă urmează a fi garantate de către notar, legislația Georgiei nu conține vreo delimitare a competențelor care pot fi realizate prin comunicare la distanță și care nu, fiind lăsate la convingerea notarului. Drept consecință, chiar și competența notarială de autentificare a actelor juridice poate fi exercitată prin comunicare la distanță.

Toate actele notariale pot fi verificate electronic pe portalul <https://notary.reestri.gov.ge/public/>, fiind realizată și posibilitatea de descărcare a conținutului documentului, fapt care împiedică utilizarea în circuitul civil a unor acte notariale false.

Notarului din Georgia îi este interzis refuzul nemotivat în îndeplinirea actului notarial [9, art. 9]. Temeiurile de refuz sunt prevăzute în lege într-un mod neexhaustiv, cu toate că temeiurile generale le regăsim în Legea Georgiei cu privire la notariat [10, art. 52]. În același timp, o parte din decizii de refuz sunt examinate de către instanțele de judecată, iar o parte de către Ministerul justiției sau, la însărcinarea acestuia, de către Camera Notarială din Georgia [10, art. 53]. La examinarea cazurilor de contestare a deciziilor de refuz al notarului se aplică procedura administrativ-procesuală [9, art. 9].

Estonia

Actele notariale pot fi îndeplinite prin comunicare la distanță și în Estonia, informația generală în acest sens fiind descrisă pe <https://www.notar.ee/et/teabekeskus/kaugtoestus>.

În Estonia, orice act notarial poate fi îndeplinit prin comunicare la distanță (cu excepția căsătoriei și divorțului), prin intermediul portalului e-notar. Legea Estoniei privind autentificarea notarială [11, art. 38] reglementează modul de aplicare a girului notarial electronic și utilizarea semnăturii electronice de către notar pe actele notariale, iar legea Estoniei cu privire la notariat relatează că anumite acțiuni oficiale de verificare pot fi îndeplinite și la distanță [12, art. 36]. În cazul actului notarial întocmit prin comunicare la distanță, urmează a fi respectate mai multe cerințe tehnice, astfel în regulile notariale [13, § 12¹] au fost introduse cerințe față de forma pentru verificare la distanță. Legislația Estoniei relatează că procedura la distanță urmează a fi asigurată prin intermediul teleconferinței.

În partea ce ține de refuzul notarului, Legea cu privire la notariat [12, art. 41] conține norme generale care instituie obligația notarului de a refuza în cazul în care există vreun temei prevăzut de lege. Analogic prevederilor legale din Georgia, și în Estonia notarul urmează să aducă la cunoștința solicitantului decizia de refuz în formă scrisă în decurs de 3 zile. Legea privind autentificarea notarială detaliază temeiurile de refuz pentru această procedură, fără a specifica careva temeiuri speciale pentru cazul acordării asistenței notariale la distanță [11, art. 4], deoarece faptele ce urmează a fi certificate și verificate sunt identice. Cu toate acestea, Regulile notariale [13, § 12¹] relatează că notarul nu este limitat la temeiurile de refuz prevăzute de legea privind autentificarea notarială, fiind în stare să invoce și alte temeiuri.

Refuzul notarului poate fi contestat și pe cale extrajudiciară, avându-se în vedere că solicitantul poate pretinde notarului examinarea repetată a cererii respinse [12, art. 41].

Republica Moldova

În primul rând, urmează să atragem atenția că în Republica Moldova notarul este obligat să acorde asistența notarială solicitată și doar atunci când există vreun temei de refuz, în unele cazuri este obligat sau, în alte cazuri, are dreptul de a refuza.

În al doilea rând, observăm că nicio țară din cele menționate în nota informativă nu conține abordarea expusă în legislația Republicii Moldova privind reglementarea refuzului. Astfel, art. 8 din Legea privind procedura notarială [2] a fost completat în alin. (1), care conține temeuri obligatorii de refuz, cu lit. c¹) *nu sunt întrunite condițiile prevăzute la art.5¹*, iar acest din urmă articol conține norme generale privind actul notarial electronic și actul notarial întocmit prin comunicare la distanță. Concomitent, art. 8 a fost completat cu alin. (2¹) cu următorul conținut:

Suplimentar prevederilor alin.(2), notarul poate refuza întocmirea unui act notarial prin comunicare la distanță în cazul:

a) existenței dubiilor cu privire la certitudinea identificării solicitantului sau a altor participanți;

b) unei situații când, potrivit convingerii notarului, stabilirea voinței participanților sau explicarea conținutului și a efectelor juridice ale actului solicitat impune necesitatea prezentei fizice a participanților;

c) identificării unui risc ținând cont de natura, scopul actului sau valoarea acestuia.”

Este de observat că, aceste prevederi oferă notarului dreptul de a refuza întocmirea unui act notarial prin comunicare la distanță doar bazându-se pe intima convingere a notarului, care nu poate fi estimată nici într-un mod, precum și în cazul în care notarul identifică un anumit risc.

În fond, intima convingere a notarului se bazează pe logica de garantare a securității unui act juridic. Drept consecință, în cazul procedurii notariale de autentificare, intima convingere a notarului întotdeauna va pleda pentru a executa propriile atribuții cu prezența fizică a persoanei, astfel fiind diminuate semnificativ toate riscurile posibile.

În același timp, orice comunicare la distanță presupune riscuri tehnice, care nu pot fi nici negate, nici înlăturate în mod unipersonal de către notar. Tehnologiile contemporane permit crearea imaginii (aspect video) și repetarea vocii (aspect audio) care foarte greu pot fi detectate de către experții în domeniul cu ajutorul unei tehnici speciale, iar notarii nu sunt asigurați cu o asemenea tehnică.

În consecință, observăm că notarul va avea întotdeauna un temei pentru a refuza întocmirea unui act notarial prin comunicare la distanță.

În situația creată, bazându-se pe conceptul acordării obligatorii a asistenței notariale la solicitarea persoanei, ar fi consecventă și existența unei norme care ar proteja această persoană împotriva unui risc de abuz din partea notarului. Un drept de apărare ar fi cel de contestare a încheierii de refuz a notarului.

Anterior acestor modificări, dreptul la apărare al solicitantului a fost garantat, ca și accesul liber la justiție în contestarea unui asemenea refuz. Însă, articolul 8 a fost completat cu alin. (4), care statuează că *Decizia notarului de a nu întocmi actul notarial prin comunicare la distanță nu poate fi contestată*.

Cu toate că Lituania nu este regăsită pe lista statelor de la care s-au inspirat autorii proiectului legii, anume legile acestui stat conțin o prevedere similară, de interzicere a accesului liber la justiție pentru a contesta refuzul notarului.

Lituania

Ab initio, trebuie de concretizat că, competența generală a notarului din Lituania este una obligatorie. Astfel, la cererea solicitantului notarul este obligat să-i acorde asistența notarială solicitată, cu excepția cazului în care intervine vreun temei de refuz prevăzut de lege [14, art. 26]. Cu toate acestea, legea nu-l obligă, ci doar acordă dreptul notarului de a îndeplini actul notarial la distanță, cu unele excepții (aproape toate actele juridice pot fi autentificate de către notar și prin comunicare la distanță, cu excepția testamentelor) [14, art. 28¹], precum și în mod mixt [14, art. 28²], adică când unele persoane se află la distanță, iar alte persoane sunt prezente fizic în fața notarului.

Abordarea legiuitorului din Lituania se bazează nu pe obligația legală a notarului, ci pe decizia unipersonală a notarului, care urmează să asigure toate condiții necesare și să garanteze securitatea actului juridic autentificat. În acest context, notarul nu refuză îndeplinirea actului notarial, ci doar modul de comunicare de care are nevoie reieșind din circumstanțele fiecărui caz notarial concret. Protecția notarului împotriva unei acțiuni în justiție este îndreptată pentru a nu impune notarul la crearea condițiilor tehnice necesare - fapt care presupune cheltuieli disproporționat de mari pentru un notar în comparație cu onorariul ce îl va putea pretinde pentru actul notarial solicitat. Or, în caz contrar, notarul poate intra în faliment.

Notarul din Lituania este obligat să emită în scris decizia de refuz în decurs de 10 zile [14, art. 40], iar solicitantul o va putea contesta în instanța de judecată [14, art. 41]. Dacă contestația nu se referă la actul notarial, ci doar la acțiunile notarului, aceasta se examinează de Ministerul Justiției sau, după readresarea din partea Ministrului Justiției, de către Camera Notarială [14, art. 42], similar cum este și în Georgia [12, art. 41].

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Ținând cont de legislațiile studiate și descrise *supra*, observăm următoarele:

1. Legislația unor țări nu face deosebire între competența notarului în privința actelor notariale cu prezența fizică și a celor prin comunicare la distanță. Într-o asemenea situație, statul sau camera notarială locală asigură notarul cu toate condițiile tehnice necesare, iar notarul este obligat să întocmească actul notarial. Temeiurile de refuz sunt similare indiferent de modul de comunicare, fiind suplinite doar cu imposibilitatea respectării cerințelor tehnice de către solicitant.

2. Legislația altor țări face o deosebire între competențele relatate. Astfel, notarul este obligat să acorde asistența notarială cu prezența fizică și doar este în drept să în-

deplinească actul notarial prin comunicare la distanță. Respectiv, notarul poate acorda asistența notarială prin comunicare la distanță doar atunci când poate asigura și garanta că vor fi respectate toate cerințele tehnice necesare, iar în rezultat vor fi respectate și obligațiile de bază de verificare și certificare necesare în cadrul unei proceduri de autentificare cu prezența fizică. Astfel, pentru a evita răspunderea patrimonială deplină a notarului, care poate duce la falimentarea acestuia, legiuitorul îi oferă un mecanism de protecție - refuzul de a comunica la distanță (dar nu refuzul de a întocmi actul notarial!), care nu poate fi contestat.

3. Combinația când competența notarului este una obligatorie inclusiv pentru comunicare la distanță și, în același timp, notarul este în drept de a refuza, iar acest refuz nu este supus unei căi de atac pe cale judiciară - cazul introdus în Republica Moldova - nu a fost depistată în alte țări.

Ca urmare a unui asemenea rezultat, apare întrebarea simplă: cum se corelează această restrângere a dreptului la apărare prin accesul liber la justiție din legea privind procedura notarială, cu prevederile Legii Supreme și ale tratatelor internaționale?

În primul rând, Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale [5, art. 6] garantează dreptul al un proces echitabil, care include mai multe drepturi și libertăți fundamentale al omului, printre care este și dreptul la apărare și liberul acces la justiție. Convenția nu conține în mod expres nicio excepție de la aceste garanții, dar nici nu interzice statelor contractante de a introduce aceste excepții în legislația națională. Norma examinată nu interzice completarea cadrului legal autohton a unui stat membru cu imunități pentru anumite persoane în dorința de a împiedica urmărirea acestora în instanța, în acest scop fiind suficient doar ca scopul urmărit prin această excepție să fie unul legitim. Astfel, de ex., sunt cunoscute imunități parlamentare sau imposibilitatea urmării unor organizații internaționale [16, p. 219]. Unele restricții le-a putut invoca orice stat în mod unipersonal la aderare [16, p. 220-223]. Astfel, de ex., Republica Moldova a declarat că nu va putea asigura respectarea dispozițiilor convenției în ce privește omisiunile și actele comise de organele autoproclamatei republici nistrene pe teritoriul controlat efectiv de ele până la soluționarea definitivă a diferendului din această zonă [17, art. 1]. Vreo excepție de la prevederile acestei Convenții pentru cazul examinat în lucrarea dată nu a fost depistată nici în Convenția dată, nici în hotărîrea Parlamentului privind ratificarea acesteia.

În al doilea rând, Constituția Republicii Moldova garantează dreptul la apărare [18, art. 26] și accesul liber la justiție [18, art. 20]. Art. 54 din Legea Supremă, care reglementează condițiile aplicării unor restrângeri la exercitarea drepturilor și libertăților, prevede în mod expres că *nu se admite restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20-24*. Astfel, chiar dacă dreptul la apărare poate fi restrâns în anumite cazuri, accesul liber la justiție este exceptat de la o posibilă restrângere. Această poziție se repetă în art. 20 din Legea Supremă, care stipulează că *nici o lege nu poate îngradi accesul la justiție*. Drept consecință, observăm că legislația autohtonă nu a realizat posibilitatea oferită de Convenția Europeană de a introduce unele excepții în mod expres în Constituție, ba nici nu a introdus unele posibile derogări în mod expres.

În speranța de a găsi aceste excepții în teoria națională, a fost consultat în acest scop comentariul la Constituție [19], însă nu a fost identificată nicio mențiune despre vreo posibilă derogare atât de la prevederile art. 20 [19, p. 101-104], cât și de la prevederile art. 54 [19, p. 216-221].

Cu toate acestea, nu putem trece fără observare că derogările, care sunt relatate la nivel internațional își găsesc reglementare și în legislația autohtonă, cu toate că normele constituționale interzic adoptarea acestora. Astfel, de ex., există imunitatea deputaților în Parlament, prevăzută de Legea despre statutul deputatului în Parlament [20, art. 9] *împotriva urmăririlor judiciare și garantarea libertății lui de gândire și de acțiune*.

În această ordine de idei, consider că putem admite și alte situații de derogare de la accesul liber la justiție, în cazul în care sunt întrunite condițiile prevăzute în art. 54 din Constituție [19]. În fond, toate cele 3 condiții prevăzute în Legea Supremă sunt întrunite, în cazul în care examinăm în mod corect refuz la întocmirea unui act notarial prin comunicare la distanță doar ca mod de comunicare și nu ca refuzul în fond de a întocmi un act notarial. În acest ultim caz este evident că persoana și va păstra dreptul de a apela la asistență notarială cu prezența fizică, nefiind afectată în acest mod existența însăși a dreptului. Iar în partea proporționalității cu situația care a determinat-o este evident că domeniul IT în Republica Moldova se află la etapa de dezvoltare nefiind în stare să acopere toate necesitățile pentru a garanta securitatea circuitului civil prin întocmirea actelor notariale la distanță. Deci, în cazul în care o atare restricție nu va fi introdusă, bunăstarea economică a țării, ordinea publică vor putea fi afectate prin apariția în circuitul civil a actelor vicioase, fapt care poate genera tulburări în masă a cetățenilor drepturile cărora vor putea fi lezate în acest mod, fiind diminuat nivelul de protecție a drepturilor existent la moment.

Discutând referitor la riscurile ce pot apărea și pe care notarul le poate invoca în temeiul art. 8 din Legea privind procedura notarială [2] observăm că, în fond, există un risc de prejudiciere ce rezultă din regimul juridic al documentului electronic. Astfel, de ex., conform art. 40 din Legea privind identificarea electronică și serviciile de încredere [21], *Toate exemplarele identice ale documentului electronic sunt considerate originale și produc aceleași efecte juridice. În cazul în care o persoană creează un document electronic și un document pe suport de hârtie semnat cu semnătură olografă, identice după conținut, ambele se consideră documente de sine stătătoare și originale*. Din aceste norme de drept rezultă că în cazul în care o creanță (de ex., de împrumut) rezultă dintr-un contract de împrumut întocmit în format electronic, iar o parte va pretinde transformarea acestui document electronic în cel pe suport de hârtie și notarul va executa această solicitare, în final vor exista 2 documente identice după conținut, ambele documente fiind de sine stătătoare și originale, de altfel spus, o creanță se va transforma în două creanțe! Iar în cazul în care, la cerere, notarul va multiplica documentul electronic în cauză, numărul creanțelor de sine stătătoare va crește în mod proporțional doar datorită efectelor juridice ale formei.

CONCLUZII

Este evident că, în Republica Moldova urmează să fie creat un cadru legal necesar pentru întocmirea actelor notariale pe suport electronic. Suplimentar, comunicarea atât între notari, cât și între notar și solicitant urmează a fi posibilă nu doar cu prezența fizică, cât și la distanță. Prima redacție a acestor norme deja a fost adoptată. Ținând cont de timpul necesar pentru punerea în aplicare a acestor norme, autorul consideră necesară ajustarea acestora pentru a nu provoca discuții legate de constituționalitatea unor dispoziții legale, precum și susține normalizarea conceptului de act notarial pe suport electronic ce urmează să se bazeze pe condițiile reale în care se află Republica Moldova. În opinia autorului, exemplul Estoniei nu este cel mai potrivit pentru Republica Moldova, ținând cont de nivelul de dezvoltare tehnologică, etapa de implementare a diferitor soluții tehnice și perspectivele de organizare a procesului de creare a sistemului informațional notarial.

Având în vedere că aceste norme urmează a fi aplicate de către notari, ar fi logic dacă dezvoltarea conceptului sistemului informațional de stat pentru evidența actelor notariale pe suport electronic ar fi fost pusă în sarcina anume a Camerei Notariale, dar nu a Ministerului Justiției cum este în prezent [1, art. X]. Păstrarea acestei competențe în sarcina Ministerului Justiției necesită identificarea mai multor resurse, inclusiv celor financiare, pentru elaborarea și menținerea acestui sistem, iar cheltuielile vor fi puse pe seama solicitanților de acte notariale, cum au spus și autorii legii adoptate [4, p. 18], cu toate că în cazul implicării mai multor persoane/autorități costul asistenței notariale va crește în mod semnificativ. Consider că, Camera Notarială are mai multe capacități și resurse, precum și un interes deosebit de creare și dezvoltare a sistemului informațional notarial, ceea ce îi va permite să execute această sarcină mult mai operativ, prin intermediul Centrului național de administrare a registrelor actelor notariale, prevăzut în art. 44 din Legea cu privire la organizarea activității notarilor [22] special în acest scop.

Referințe:

1. Legea Republicii Moldova pentru modificarea unor acte normative (dezvoltarea afacerilor la distanță în Republica Moldova), nr. 126 din 26.05.2023. În vigoare din 23.09.2023, cu unele excepții. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2023, nr. 210-212, art. 371.
2. Legea Republicii Moldova privind procedura notarială, nr. 246 din 15.11.2018. În vigoare din 01.03.2019, cu unele excepții. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*. 2019, nr. 30-37, art. 89.
3. Directive (EU) 2019/1151 of the European Parliament and of the Council of 20 June 2019 amending Directive (EU) 2017/1132 as regards the use of digital tools and processes in company law. Web page. [online] Disponibil: <https://eur-lex.europa.eu/legalcontent/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1151&qid=1688045437967> [Accesat 20.06.2023].

4. Nota informativă la proiectul de lege cu privire la modificarea unor acte normative (desfășurarea afacerilor la distanță în RM). Web page. [online] Disponibil: <https://www.parlament.md/LegislationDocument.aspx?Id=60f2ddc7-b1a6-4053-9c97-f05f225486c1> [Accesat 01.09.2023].
5. Legea României Nr. 589/2004 privind regimul juridic al activității electronice notariale. În: *Monitorul Oficial al României nr. 1227 din 20.12.2004*. Web page. [online] Disponibil: <https://notari.pro/legea-589-2004/> [Accesat 01.09.2023].
6. Legea României Nr. 36/1995 notarilor publici și a activității notariale. În: *Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 237 din 19.03.2018*. Web page. [online] Disponibil: https://www.uniuneanotarilor.ro/files/legi/Legea_36_1995_republicata_11_04_2018.pdf [Accesat 01.09.2023].
7. SCHIN Gh. C. Regimul juridic al actului notarial în legislația Republicii Moldova și României. Rezumatul tezei de doctor în drept. Chișinău, 2021. Web page. [online] Disponibil: http://www.cnaa.md/files/theses/2021/57031/george_schin_abstract.pdf [Accesat 01.09.2023].
8. Основы законодательства Российской Федерации о нотариате, № 4462-1 от 11.02.1993. Доступно: <http://www.kremlin.ru/acts/bank/3047> [Просмотрено 01.09.2023].
9. Ordinul Ministrului Justiției Georgiei privind aprobarea Instrucțiunii cu privire la modul de îndeplinire a actelor notariale, nr. 71 din 31.03.2010. Disponibil: https://www.notary.ge/res/docs/sakanonmdeblo/axali_aktebi/sanotaro_moqmedebata_instrucia_-_2914.pdf [Accesat 01.09.2023].
10. Legea Georgiei cu privire la notariat, nr. 2283 din 04.12.2009. Disponibil: <https://matsne.gov.ge/ru/document/view/90928?publication=20> [Accesat 01.09.2023].
11. Legea Estoniei privind autentificarea notarială din 14.11.2001. Disponibil: <https://refdb.ru/look/3936442-pall.html> [Accesat 01.09.2023].
12. Legea Estoniei cu privire la notariat din 06.12.2000. Disponibil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/101032023010> [Accesat 01.09.2023].
13. Regulile notariale, adoptate de Ministrul Justiției al Estoniei, nr. 23 din 19.06.2009. Disponibil: <https://www.riigiteataja.ee/akt/125042023004> [Accesat 01.09.2023].
14. Legea Republicii Lituania cu privire la notariat, nr. I-2882 din 15.09.1992. Disponibil: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.BE3136A78E80/asr> [Accesat 01.09.2023].
15. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale din 04.11.1950, Roma. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=115582&lang=ro [Accesat 01.09.2023].
16. CHARRIER J.-L., CHIRIAC A. Codul Convenției Europene a Drepturilor Omului. Chișinău: Balacron SRL, 2008. 724 p. ISBN 978-9975-100-40-3.
17. Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova privind ratificarea Convenției

- pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, precum și a unor protocoale adiționale la această convenție, nr. 1298-XIII din 24.07.97. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr. 54-55, art. 502.
18. Constituția Republicii Moldova. Legea din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr. 1.
  19. Constituția Republicii Moldova: comentariu. Chișinău: Arc, 2012. 576 p. ISBN 978-9975-61-700-0. Disponibil: https://constcourt.md/public/files/file/informatie_utilita/Comentariu_Constitutie.pdf [Accesat 01.09.2023].
  20. Legea Republicii Moldova despre statutul deputatului în Parlament, nr. 39-XIII din 07.04.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2005, nr. 59-61, art. 201.
  21. Legea Republicii Moldova privind identificarea electronică și serviciile de încredere, nr. 124 din 19.05.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr. 170-176, art. 317.
  22. Legea Republicii Moldova cu privire la organizarea activității notarilor, nr. 69 din 14.04.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr. 277-287, art. 588.